

ПРОФЕСІЙНИЙ ДІАЛОГ ЗАСОБАМИ МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

У статті доведено значущість формування професійного мовлення майбутніх медичних працівників у вищих медичних навчальних закладах, проаналізовано професійне мовлення майбутніх медичних працівників як соціально-педагогічну проблему; виокремлено професійне мовлення як обов'язкову складову фахової готовності студентів-медиків.

Ключові слова: мовлення, культура мовлення, професійне мовлення, мовленнєві уміння і навички.

Вимоги до професійного рівня сучасного спеціаліста об'єктивно актуалізують проблеми фахової підготовки, що висвітлено у Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті. Навчальні заклади, які готують спеціалістів медичного профілю, не можуть залишатися осторонь процесів реформування вищої школи в Україні. Прогрес у галузі медицини вимагає від сучасного фахівця цієї галузі володіння значним комплексом спеціальних знань, зокрема, психолого-педагогічних, уміння спілкуватися з пацієнтами та потребує високого рівня комунікативної культури, від якої невід'ємно залежить оцінювання його як спеціаліста.¹

Щорічно велика кількість листів, що надходять до Міністерства охорони здоров'я України, становлять скарги про порушення медичними працівниками етико-деонтологічних норм під час надання допомоги хворим і спілкування з ними. Також відзначається, що у лікарів і медичних сестер відсутні не лише знання логічних основ різних видів спілкування, володіння культурою ділового, професійного мовлення, а й елементарні навички спілкування, через що порушується контакт між хворим та медичним працівником, що робить неможливим якісне лікування.

Таким чином проблема мовленнєвої підготовки майбутніх фахівців різних галузей народного господарства, культури, охорони здоров'я, освіти є досить актуальною. Методика викладання мовних дисциплін у вищій школі, формування професійного мовлення майбутніх фахівців не набула чинного становлення на сучасному етапі.

Мета статті – розкрити пріоритетні напрями мовної підготовки майбутніх медичних працівників у процесі навчання у ВНЗ.

Тема культури спілкування, професійного мовлення фахівців медичної галузі надзвичайно широка, складна та делікатна. Усвідомлюючи актуальність зазначеної проблеми, дослідники (Л. Барановська, Г. Берегова, О. Гоголь, Л. Головата, Н. Костриця, Л. Лучкіна, В. Момот, Т. Окуневич, Е. Полатай, Л. Романова, Т. Рукас, Н. Тоцька, О. Штепа, С. Шумовецька та ін.) пропонують різноманітні педагогічні технології формування культури ділового, професійного мовлення студентів у ВНЗ України.

Різними дослідженнями доведено, що хвора людина не завжди ставить професійну компетенцію лікаря на перше місце, а надає перевагу душевним якостям, здатності співчувати, вмінню вислухати, заспокоїти. Без оптимального ду-

шевного спілкування діяльність навіть висококваліфікованого медика може дати негативний результат.

Лікар має володіти культурою конструктивного діалогу та полілогу, вміти сприймати, відтворювати та готувати наукові фахові тексти, володіти прийомами написання і виголошення публічного виступу, вміти вести, підтримувати ділову розмову. Слово медичного працівника є свідченням його милосердя, чуйності, загальної культури й освіченості; воно здатне повернути пацієнтові втрачену гармонію з навколишнім світом. На основі теоретичного аналізу наукової літератури встановлено, що феномен “культура” багатозначний. Характерним для нього є складність і багатовимірність. Незважаючи на велику кількість визначень культури, виділимо основні складові цього поняття: гуманність і загальнолюдські цінності, притаманні кожній людині. Головне джерело культури – діяльність людини. Культура містить способи та результати діяльності людини.

Комунікативна культура – це не лише складова загальної культури суспільства, але й одна з головних вимог до сучасного спеціаліста, що дає можливість визначити сукупність комунікативних знань, умінь, властивостей особистості, тобто модель майбутньої професійної поведінки [4, с. 163].

З урахуванням соціальної потреби проблема формування комунікативної культури майбутнього лікаря розглядається як сутнісна складова фахової підготовки медичних працівників, що має свої специфічні особливості “суб’єкт-суб’єктних” відносин між лікарем та пацієнтом. Ця проблема комунікативної міжособистісної взаємодії між лікарем та пацієнтом становила значний інтерес у працях учених-медиків Ю. Віленського, П. Назара, О. Грандо, О. Орлова, М. Петрова, О. Шалімова, В. Хохоля, М. Яровинського, психологів І. Вітенка, І. Леоненко, В. Оріховського.

Практика засвідчує, що досконалу професійну діяльність лікаря не можна розглядати відокремлено від його особистісних якостей, загальноприйнятих норм поведінки, знання психолого-педагогічних основ, етики, деонтології та “суб’єкт-суб’єктних” відносин спілкування у системі “лікар – пацієнт”.

Відносини “лікар – пацієнт” вимагають не тільки медичних знань, а й високого рівня комунікативної культури лікаря, яка формується у процесі вивчення гуманітарних дисциплін студентами-медиками і є сутнісною характеристикою особистості майбутнього спеціаліста й одним із показників рівня його фахової підготовки [2, с. 37].

Комунікативна культура розглядається нами як свідомо, цивілізована властивість особистості, яка базується на рисах характеру, її особистих якостях, комунікативних та організаторських схильностях, потребності у спілкуванні та контакті з іншими особами, що формується на основі здобутих знань та вмінь і виражається в умінні виконувати комунікативну діяльність у нових умовах.

Ми вважаємо, що рівень сформованості професійного мовлення студентів вищих медичних навчальних закладів значно підвищиться за таких педагогічних умов:

- усвідомлення студентами значущості професійного мовлення у їхній майбутній фаховій діяльності;
- кваліфікованою відбір професійної лексики, пропонованого мовного матеріалу з урахуванням частотності використання його в медичній галузі;
- використання методів, які стимулюють комунікативну активність майбутніх медичних працівників у навчальному процесі.

У результаті аналізу педагогічної, лінгвістичної, медичної літератури встановлено, що в науковій літературі немає однозначного трактування понять “професійне мовлення”, “культура професійного мовлення”. Більшість дослідників визначає їх як процес обміну думками у певній професійній галузі, вважає необхідною умовою успішної фахової діяльності, вказує на недостатню увагу до формування професійного мовлення у ВНЗ (С. Амеліна, Н. Костриця, В. Михайлюк, В. Момот, Л. Романова, Н. Тоцька).

Володіння нормами літературної мови, фаховою термінологією і стандартизованими мовленнєвими конструкціями медичної галузі, здатність використовувати мовні засоби відповідно до мети й ситуації спілкування є культурою професійного мовлення медичних працівників [1].

З’ясовано, що питання формування професійного мовлення часто залишаються поза увагою під час підготовки фахівців із вищою медичною освітою. Це пояснюється такими причинами:

- недосконалість навчального плану, згідно з яким питання лікарської етики, деонтології, культури спілкування, професійного мовлення частково розглядаються під час вивчення різноманітних дисциплін і подаються як другорядні;
- відсутність спеціальної дисципліни з формування професійного мовлення студентів-медиків, а курс “Іноземна мова професійного спрямування” з мінімальною кількістю аудиторних годин та іншими програмовими цілями й завданнями не може вирішити існуючої проблеми;
- переважання традиційних методів навчання, які не формують мовленнєвих умінь і навичок;
- недостатня увага до формування професійного мовлення студентів-медиків з боку викладачів спеціальних, клінічних дисциплін;
- відсутність міжпредметного зв’язку між дисциплінами в вищій медичній школі [3, с. 120].

Вважаємо, що без високого рівня сформованості професійного мовлення медичних працівників не можна говорити про їхню готовність до фахової діяльності, про цілісність моделі фахівця медичної галузі.

До професійних комунікативних умінь майбутніх медичних працівників потрібно включити вміння: швидко та правильно зорієнтуватися в умовах спілкування, правильно планувати своє мовлення та знайти адекватні засоби передачі цього змісту, бо, як відомо, хворі люди не завжди здатні до правильного сприйняття почутого, а невдалий вислів лікаря може ще більш погіршити стан пацієнта. Тому майбутні медичні працівники повинні вміти використовувати знання й навички в нових непередбачуваних ситуаціях, вміти знаходити варіанти рішень для ведення спілкування в екстрених ситуаціях, за допомогою вже відомих ідей, знань і прийомів створювати нові рішення у нестандартній комунікативній ситуації.

Обов’язкові компоненти моделі особистості медичного працівника:

- самостійна професійна діяльність (етико-деонтологічна підготовка, формування світогляду, стиль діяльності);
- спеціальна підготовка (усвідомлення психічного стану, особистісні якості лікаря);
- психологічна підготовка (самосвідомість спеціаліста, готовність до розвитку особистісних якостей);
- професійне мовлення.

Від зазначених компонентів залежить успіх лікування. Слово лікаря повертає тому, хто цього потребує, втрачену гармонію з навколишнім світом. У медичній галузі, як у жодній іншій сфері діяльності людей, має значення не тільки семантична, прагматична, а й фонетична функція слова. Саме тому в структурі професійного мовлення майбутніх медичних працівників виокремлено такі компоненти:

1. Когнітивний – знання норм сучасної літературної мови, фахової термінології.

2. Комунікативно-операційний – уміння використовувати мовні засоби відповідно до мети, умов, ситуації спілкування; володіння базовими професійно-мовленнєвими вміннями, необхідними для медичної галузі.

3. Експресивний – володіння екстралінгвістичними засобами спілкування.

Наріжний камінь у формуванні професійного мовлення майбутніх медичних працівників – розвиток діалогічної культури особистості, що сприяє формуванню людини, збагаченої загальнолюдськими та національними цінностями, готової до самоактуалізації та самореалізації. Діалогічна культура поєднує професійну підготовку студентів-медиків із духовним, моральним та естетичним розвитком.

Провідна роль у розвитку діалогічної культури студентів-медиків безперечно належить дисципліні “Іноземна мова професійного спрямування”, бо саме на цих заняттях діалогічна культура набуває практичної сутності.

Оскільки матеріальну основу мови становить лексика, то значна увага зосереджується на різних видах словникової роботи, що має на меті насамперед збагатити словник майбутніх медиків, особливо термінологічною, фаховою лексикою, виховати в них чуття слова, навчити вільно зорієнтуватися в словниковому запасі англійської мови, правильно використовувати його залежно від сфери й мети спілкування. До комунікативних умінь студентів-медиків ми зараховуємо вміння читати та розуміти англійськомовний текст професійної спрямованості, усно здійснювати діалогічне висловлювання, робити монологічні повідомлення за фахом, письмово оформлювати результати фахових досліджень.

Використання різних вправ і завдань, ділових ігор, які відображають суть майбутньої професійної діяльності студентів, дало можливість стимулювати комунікативну активність майбутніх медичних працівників у навчальному процесі, відпрацьовувати професійно-мовленнєві навички в ситуаціях, що гіпотетично можуть виникнути у фаховій діяльності сучасних студентів. Детальний аналіз помилок студентів, що проводився під час підбивання підсумків, знижував імовірність їхнього повторення як у навчальній діяльності, так і в реальній дійсності. За допомогою таких форм роботи поєднуються теоретичні знання та їх творче практичне використання, як наслідок у студентів формується творчий підхід до вирішення професійних завдань.

Висновки. Таким чином, мовна підготовка майбутніх медичних працівників повинна бути спрямована на формування діалогічної культури студентів, тому що конкурентоспроможну професійну діяльність можуть здійснювати лише ті фахівці, які мають високу загальну культуру, сформовану культуру професійної діяльності й міжкультурного спілкування, а також такі особистості, котрі здатні цілеспрямовано здобувати нові знання, конструктивно мислити та толерантно спілкуватися.

Аналіз сучасної вітчизняної та зарубіжної літератури довів, що вивчення дисципліни “Іноземна мова професійного спрямування” передбачає формування саме комунікативних умінь у майбутній професійній діяльності студентів вищих медичних закладів освіти, та сприяє оволодінню майбутньою професією.

Список використаної літератури

1. Амеліна С.М. Діалогічні методи навчання як фактор вдосконалення професійної підготовки студентів / С.М. Амеліна // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки : зб. наук. пр. – Київ ; Запоріжжя. – 2005. – Вип. 36. – С. 244–248.
2. Глазова О. Навчання діалогічного мовлення / О. Глазова // Дивослово. – 2003. – № 3. – С. 36–38.
3. Лісовий М. Мовна підготовка майбутніх медичних працівників / М. Лісовий // Наукові записки ВДПУ. Серія: Педагогіка і психологія. – Вінниця, 2003. – Вип. 9. – С. 119–122.
4. Уваркіна О. Професійно-педагогічна складова гуманітарної підготовки майбутніх лікарів / О. Уваркіна // Теоретичні питання культури, освіти та виховання : зб. наук. пр. – К. : Вид. центр КНЛУ, НМАУ. – 2002. – Вип. 19. – С. 161–164.

Стаття надійшла до редакції 15.02.2013.

Орел-Халик Ю.В. Профессиональный диалог средствами языковой подготовки будущих медицинских работников

В статье доказана значимость формирования профессиональной речи будущих медицинских работников в высших медицинских учебных заведениях, осуществлен анализ сущности профессиональной речи будущих медицинских работников как социально-педагогической проблемы; определено профессиональную речь как необходимый компонент становления личности будущих специалистов медицинской отрасли.

***Ключевые слова:** речь, культура речи, профессиональная речь, речевые умения и навыки.*

Orel-Khaliq Yu. Language Training of Future Doctors

The article proves the significance of the formation of the professional language in future doctors at medical Universities. The main points of the professional language as a social pedagogical problem have been cleared up; the professional language as an obligatory part of medical student's training has been distinguished.

***Key words:** language, language culture, professional language, language skills.*